

Balogh Áron<sup>1</sup> 

# Haiti: nemzetközi beavatkozás nélkül nincs jövő?

Haiti kétszáz éves történelmében számos nemzetközi fegyveres intervencióra került már sor, ciklikusan követik egymást a békésebb és az anarchiához közeli időszakok. A 2020-as évek elejére ismét utóbbi látszik felülkerekedni. Ugyan a lakosságnak erős ellenérzései vannak a külföldi segítség kapcsán, úgy tűnik, elkerülhetetlen egy újabb beavatkozás az ország belügyeibe. A fő kérdés ennek mikéntje, legfőképp az, hogy rövid vagy hosszabb távú célokat szolgál-e a nemzetközi közösség fejjánlása. Haiti esetének vizsgálata lehetőséget nyújt az ENSZ válságkezelésének értékelésére is, amely az 1990-es évek óta akaratlanul is egybeforrt a karibi ország történelmével. Érdemi előrelépés nem várható a múlt és a meghozott döntések alapos ismerete nélkül, amihez alapul szolgálhat e tanulmány a történelmi tapasztalatok bemutatásától kezdve a jövő irányait feszegető kérdések megvizsgálásáig.

**Kulcsszavak:** Haiti, válságkezelés, Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ), törékeny állam, MINUSTAH

## Haiti: No Future Without Foreign Intervention?

*In Haiti's two-hundred-year history, there have been numerous international armed interventions, with cycles of peace and near-anarchy. By the early 2020s, the latter again seems likely to prevail. Although there is a strong public opposition to foreign aid, another intervention in the country's internal affairs seems inevitable. The main question is how, and whether the international community's largesse will serve short- or longer-term goals. The case of Haiti also provides an opportunity to assess the UN's crisis management, which has been inextricably linked to the history of the Caribbean country since the 1990s. No meaningful progress can be expected without a thorough understanding of the past and the decisions that have gone wrong, and this study can provide a basis for doing so, from the historical facts to an examination of the questions that need to be asked about the way forward.*

**Keywords:** Haiti, peacekeeping, United Nations (UN), fragile state, MINUSTAH

## Bevezetés

### Az elemzés célja

Lehet-e ott érdemi fejlődést elérni, ahol az ország lakossága a saját mindennapjait egy szóval jellemzi: *mizè*.<sup>2</sup> Többek között ezt a kérdést is mérlegelnie kell a nemzetközi közösségnek Haitivel kapcsolatban. A felmerülő akadályok sora majdnem végtelen. Ezen összetett

<sup>1</sup> Balogh Áron Latin-Amerikával és a Karib-térséggel foglalkozó független biztonság- és védelempolitikai szakértő. E-mail: [balogharon2000@gmail.com](mailto:balogharon2000@gmail.com)

<sup>2</sup> *Mizè* (haiti kreol) = nyomor, nyomorúság.

helyzet körülményeinek és az erre adandó lehetséges válaszoknak járok utána ebben az elemzésben, két fő kérdéskört ismertetve. Elsőként a jelenleg alkalmazott válságkezelési és békefenntartási keretek kialakulására és azok elavultságára térek ki a MINUSTAH<sup>3</sup> példáján keresztül. Másrészt a Haiti előtt álló lehetőségeket mutatom be. Ehhez kapcsolódóan három fő irányvonalat azonosítottam: a) önálló megoldás, b) létező válságkezelési formulák alkalmazása, c) összetett, jelenlegi gyakorlatot meghaladó válságkezelés. Utóbbiból is jól látható módon, a jelenleg bevettnek tekinthető kereteket, módszereket – főként az Egyesült Nemzetek gyakorlatát alapul véve – elavultnak értékelem a Haitin tapasztalható komplex kihíváshalmazzal szemben. A karibi ország példáján keresztül igazolható egy újfajta megközelítés, a műveletek új generációjának megszületése. A téma különösen aktuális a *New Agenda for Peace* elnevezésű, az ENSZ válságkezeléshez való hozzáállását vizsgáló dokumentum megjelenése kapcsán.

A felvetett kérdések megfelelő körbejárása érdekében a kutatásom a következőképpen épül fel. Először a téma megértéséhez elengedhetetlen fogalmakat mutatom be, majd a korábbi intervenciók történetét és következményeit – kiemelten a 2000-es évek ENSZ-műveleteire –, ezt követően rátérek a mostani problémakör kezelésének szükségességére, körülményeire és lehetőségeire. Mindezt a fent említett három irányvonalra fókuszálva. Kitérek továbbá az ENSZ néhány morális és részben technikai dilemmájára a válságkezelést és annak jövőjét illetően. A tanulmány célja a főbb irányok felvázolása. Az esettanulmány részletes elemzése érdekében elsősorban angol, francia és haiti kreol nyelvű tanulmányokra, elemzésekre támaszkodtam, hogy a 2020-as évek Haiti előtt álló kihívásait átfogóan mutassam be. Elengedhetetlen volt a jelenlegi helyzetet történelmi kontextusba helyező írások megismerése mellett a mindennapokat hitelesen bemutató riportok feldolgozása, továbbá a helyi aktorok által kötött szerződések, dokumentumok használata.

## **Miért fontos Haiti?**

Latin-Amerika elsőként függetlenedett gyarmata, az észak-amerikai kontinens második független állama és az egyetlen a világon, amelyet volt rabszolgák alapítottak. Az önállósodás kezdeti eredményei mára jelentéktelenné váltak, nem kis részben – de nem kizárólag – a nagyhatalmak kizsákmányolása okán. Manapság ugyanezen államok szorgalmazzák a helyzet mielőbbi rendezését – a vezetői szerepet elutasítva –, amelyek közül kiemelkedik a szomszédos Amerikai Egyesült Államok. A térségben stabilitásra törekvő washingtoni kormányzatnak stratégiai szintű kérdés a Karib-térség viszonylagos nyugalma, ami a nyugati szövetségi rendszer, így Európa biztonsága tekintetében is megkerülhetetlen. A stabilitás azonban Haitiról nehezen mondható el, tekintve, hogy a *The Fund for Peace* által évente kiadott, az államok működőképességét vizsgáló FSI (*fragile state index*<sup>4</sup>) 2023-as értékelése szerint a karibi ország a magas riasztású (*high alert*) kategóriába esik (10. hely, 102.9/120 pont).<sup>5</sup>

<sup>3</sup> *Mission des Nations Unies pour la Stabilisation en Haïti.*

<sup>4</sup> Fragile state index (angol) = törékeny állam index.

<sup>5</sup> The Fund for Peace: *Fragile States Index Annual Report 2023*. [online], 2023. Forrás: The Fund for Peace [2024. 04. 06.].

Regionális viszonylatban a bűnbandák megerősödésével anarchiába süllyedő Haiti magában hordozza annak a veszélyét, hogy az instabilitás a környező szigetekre is továbbterjedjen.<sup>6</sup> A leginkább érintett a Hispaniola szigetén Haitivel közösen osztozó Dominikai Köztársaság vagy az amúgy is belső kihívásokkal küszködő többi sziget, mint Jamaica. Kiváló példa, hogy a drokkereskedelemmel foglalkozó szervezetek számára a volt francia gyarmat helyzetének kihasználása ideálisnak tűnhet – főként az állami kontroll alól kikerült régiók kapcsán –, a jelenlegi viszonyok már ezen csoportok számára is bizonytalanok, a vonatkozó tranzitútvonalak pedig a környező országokban értékelődnek fel. Egy másik látványos kihívást jelent a Haitit elhagyók kérdése, akiknek az úti célja elsősorban az Amerikai Egyesült Államok és Kanada, de elvándorlásuk Latin-Amerika egészét tekintve is kihívást jelent.<sup>7</sup> A helyi politikai elit bizalmatlan a történelmi múlt miatt ezen érdekszféra országaival, ami lehetőséget adhat a kiéleződő amerikai–kínai kapcsolatok vonatkozásában egy újabb összeütközési pont létrejöttére is. A dél-amerikai országok többségének ugyanis Kína a legfőbb kereskedelmi partnere.<sup>8</sup> Jó példa a Nicaragua-csatorna terve, amely az 1900-as évek elején Washington által finanszírozott Panama-csatorna kínai „alternatívája” lenne. Megemlíthető Peking azon törekvése is, hogy a Tajvant nemzetközileg elismerő közép-amerikai országoknál erőteljesen lobbizva a diplomáciai kapcsolatok megszüntetéséért különböző kedvezményeket ígér. A tendenciát alátámasztandó, 2023 márciusában egy újabb ország, Honduras változtatta meg az álláspontját a Kína-elv alapján.<sup>9</sup> A Haiti előtt álló kihívások – politikai, gazdasági, élelmezési, egészségügyi, társadalmi és ellátási láncokat érintő válság – miatti helyzet kihasználása és Peking mellé állítása Washington számára egy újabb Kubával lenne egyenértékű. Jelenleg Haiti azon kevés országok közé tartozik, amelyek hivatalosan nem ismerik el a Kínai Népköztársaságot, diplomáciai kapcsolatokat a Kínai Köztársasággal, azaz Tajvannal tart fenn. A volt francia gyarmat összetett kihívásainak mértéke és azok kezelése olyan volumenű feladat, hogy az ország támogatása rendkívül kényes témává vált az Amerikai Egyesült Államok biztonságpercepciójában.

## Az ENSZ válságkezeléséről röviden

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének egyik alappillére a válságkezelés intézménye, amely a szervezet alapításakor még nem tartozott a feladatai közé. Az első, még fegyveres erő nélküli misszió 1948-ban jött létre Kasmír és Palesztina vitatott státusza miatt. Az 1956-os szuezi válság már a klasszikus kéksisakos műveletek alapjait fektette le. A kezdeti, majd

<sup>6</sup> Haiti elmúlt két évének történéseit egy korábbi publikációban foglaltam össze, lásd Balogh Áron (2023): Haiti – A jövőjétől megfosztott ország biztonsági helyzete. *Pólusok*, 4(1), 56–70.

<sup>7</sup> Lásd a Chilében növekvő xenofóbiát a színes bőrű, főként haiti bevándorlókkal szemben, vagy a kolumbiai Tapón del Dariénben (Darién régió) kialakult migrációs válsághelyzetet, amely az egész közép-amerikai térségre hatást gyakorol. Thomázy Gabriella (2021): A diszkriminációtól a rendkívüli intézkedésekig – A haitiak bevándorlása Chilébe. *Nemzet és Biztonság*, 14(1), 84–100; International Crisis Group (ICG): *Bottleneck of the Americas: Crime and Migration in the Darién Gap*. [online], 2023. 11. 03. Forrás: International Crisis Group [2023. 11. 27.].

<sup>8</sup> Schwirtz, Michael: *Wagner's Influence Extends Far Beyond Ukraine, Leaked Documents Show*. [online], 2023. 04. 08. Forrás: The New York Times [2023. 08. 17.].

<sup>9</sup> Cheung, Eric: *Honduras Establishes Diplomatic Ties with China, Severs Them With Taiwan*. [online], 2023. 03. 25. Forrás: CNN [2023. 04. 22.].

a hidegháborús időszak 13 misszióját szokás *első generációs vagy klasszikus békefenntartásnak* nevezni. Jellemző, hogy mandátumuk csak korlátozott fegyverhasználatot biztosított a főként hadviselő felek között kialakított ütközőzónák felügyeletét ellátó katonai kontingensnek. Alapvető rendeltetésük szerint békés missziók voltak az ENSZ Biztonsági Tanácsának felügyelete alatt.<sup>10</sup> Fontos megjegyezni a tipologizálás tekintetében, hogy az első generációs műveletek lehatárolása nem szokott vitát generálni, a további korszakok tekintetében azonban már nincs teljes konszenzus. Ennek oka, hogy nem minden esetben figyelhető meg a korábbi gyakorlathoz képest markáns eltérés, mégis a műveletek jellege miatt célszerű ezeket valamilyen módon elkülöníteni egymástól. Egyes értelmezések szerint jelenleg három, más érvelések alapján akár öt generációt is megkülönböztetnek a szakértők.<sup>11</sup> Emiatt döntöttem úgy, hogy ebben a tanulmányban saját korszakolást alkalmazok (lásd 1. ábra), főként Liv Sävström munkája nyomán.<sup>12</sup> Az első generációs műveletek végének 1988 tekinthető, amely megágyazott a nagyjából 2004-ig tartó *második korszaknak*. Ezt célszerű *poszthidegháborús generációként* értelmezni, mivel jelentős hatást gyakorolt a válságkezelő műveletek fejlődésére a bipolaritás megszűnése a világban. Az időszak meghatározó kordokumentuma az 1992-ben Butrosz Butrosz-Gáli ENSZ-főtitkár által kiadott *Békeprogram (Agenda for Peace)*, amely elkülönítette a klasszikus békefenntartás mellett a preventív diplomáciát, a béketeremtést, a békekikényszerítést és a békeépítést.<sup>13</sup> Ebben az időszakban jelenik meg a rendőri és a civil személyzet is, hogy a komplex helyzetekre széles körű megoldást kínáljon. Csak az 1988–1994 közötti időszakban 20 új műveletet telepítettek, amelyek mandátumai már tágabb lehetőségeket biztosítottak a fegyverhasználatra. A komplex békemegállapodások betartásától és a biztonsági helyzet visszaállításától kezdve a helyi rendőrség és katonaság kiképzéséig, új választások megtartásáig, demokratikus intézmények kiépítéséig terjedtek. A gyors növekedésnek az 1990-es évek közepén bekövetkezett jugoszláviai és ruandai kudarcok szabtak gátat, ami újabb reformfolyamatot indított el.<sup>14</sup> A *harmadik generációs* – és általam *stabilizációs*nak hívott – *válságkezelés* előszeleként értelmezhető a 2000-ben kiadott Brahimi-jelentés,<sup>15</sup> az ENSZ Közgyűlés és a Biztonsági Tanács közös

<sup>10</sup> Szenes Zoltán – Apáti Zoltán – Drót László (2021): Jubileumi évfordulók: ENSZ-békefenntartás és a Magyar Honvédség. *Honvédségi Szemle*, 147(1), 13–15; United Nations Peacekeeping (UNP): Our History. [online], 2023. Forrás: United Nations Peacekeeping [2023. 12. 15.].

<sup>11</sup> Négy jól elkülöníthető generációról beszél például írásában Szenes Zoltán, Apáti Zoltán és Drót László. Az első három generáció lehatárolásában nagyjából egyező a véleményünk, azonban a Maliba telepített MINUSMA és a Közép-Afrikai Köztársaságban működő MINUSCA esetében már negyedik számú békefenntartásról beszélnek. Véleményük szerint e korszakot megkülönbözteti a korábbiaktól a magasabb technikai színvonal és a műveletek „militarizáltsága”. Ellenben 5 válságkezelési generációt különít el Kai Michael Kenkel, aki tanulmányában a kezdeti hagyományostól napjaink hibrid békefenntartásáig vázolja fel a fejlődést. Szenes et al. 2021: 15–16; Kenkel, Kai Michael (2013): Five Generations of Peace Operations: From the „Thin Blue Line” to „Painting a Country Blue”. *Revista Brasileira de Política Internacional*, 56(1), 122–143.

<sup>12</sup> Sävström, Liv (2010): The Development of UN Peacekeeping. Szakdolgozat. Malmö University – Department of Global Political Studies, 11–23.

<sup>13</sup> Szenes et al. 2021: 16; United Nations Security Council (UNSC): *Report of the Secretary-General on the Work of the Organization*. UN Doc S/GEN/A/47/277. [online], 1992. 06. 17. Forrás: UN Official Document System [2023. 12. 02.].

<sup>14</sup> Szenes et al. 2021: 16–17; UNP 2023.

<sup>15</sup> Lahdar Brahimi (1934–), az ENSZ által a dokumentum elkészültének felügyeletével megbízott algériai politikus, korábbi algériai külügyminiszter.

dokumentuma, amely számos megoldandó kihívásra hívta fel a figyelmet. A fő végkövetkeztetések a következők voltak:

- preventív lépések szükségessége;
- célzottabb, világosabb és elérhetőbb mandátumok, célok kitűzése és hosszabb távú stratégiák szükségessége;
- komplex műveletek szükségleteinek kielégítő biztosítása: nagyobb politikai és pénzügyi elköteleződés;
- gyors döntéshozatal és telepítés;
- a műveleti kontingens létszámának – katonai, rendőri vagy civil – bővítése.<sup>16</sup>

Az általam első harmadik generációs műveletként értelmezett – és a cikk témája miatt külön fejezetben is elemzett – 2004-es MINUSTAH ezen szempontok szerint igyekezett komplex választ adni a hasonlóan összetett biztonsági kihívásokra.<sup>17</sup> Érdeemes megjegyezni, ahogy egyes szakértők is felhívták rá a figyelmet, hogy ezek nem szervesen az ENSZ békefenntartásának rendszerén belül fejlődtek ki. Nagy hatást gyakorolt rájuk a nyugati, elsősorban egyesült államokbeli doktrínairás.<sup>18</sup> A kételyek ellenére az ilyen jellegű műveletek elterjedését segítette, hogy a válságkezelés fő feladatává az évezred elején az úgynevezett *failed or fragile states*-ek<sup>19</sup> stabilitásának helyreállítása vált.<sup>20</sup> Mára már megállapítható – az elmúlt 20 év tapasztalatait vizsgálva –, hogy a nem elégséges háttér és egyéb félremenedzselések miatt szükségessé vált egy újabb generációváltás és reform. Ennek mikéntje a 2023-ban kiadott, António Guterres ENSZ-főtitkár-féle *New Agenda for Peace*<sup>21</sup> ellenére is számos kérdést vet fel.<sup>22</sup> Ezekre egy későbbi fejezetben, Haiti vonatkozásában részletesebben is kitérek.



**1. ábra: Az ENSZ-válságkezelés generációi**

*Forrás: saját szerkesztés*

<sup>16</sup> United Nations General Assembly (UNGA) – UNSC: *Comprehensive Review of the Whole Question of Peacekeeping Operations in All Their Aspects. UN Doc A/55/305 – S/2000/809*. [online], 2000. 08. 21. Forrás: UN Official Document System [2023. 12. 10.].

<sup>17</sup> Müller, Markus-Michael – Steinke, Andrea (2020): The Geopolitics of Brazilian Peacekeeping and the United Nations' Turn Towards Stabilisation in Haiti. *Peacebuilding*, 8(1), 54–77.

<sup>18</sup> Mac Ginty, Roger (2012): Against Stabilization. *Stability: International Journal of Security & Development*, 1(1), 23–28.

<sup>19</sup> *Failed or fragile states* (angol) = bukott vagy törékeny államok.

<sup>20</sup> Müller–Steinke 2020: 59–60.

<sup>21</sup> A dokumentum előszeként értelmezhető a szintén António Guterres ENSZ-főtitkár által 2017-ben kiadott „*Cselekvés a békefenntartásért*” (A4P, *Action for Peacekeeping*) program, amely a békeműveletekkel kapcsolatos politikai elkötelezettség növelését célozta. Szenes et al. 2021: 19–23.

<sup>22</sup> United Nations (UN): *Our Common Agenda Policy Brief 9 – A New Agenda for Peace*. [online], 2023. Forrás: United Nations [2023. 12. 14.].

## Haiti és a külföldi beavatkozások története

### A függetlenségtől a ENSZ megjelenéséig

Haiti földrajzilag Észak-Amerikában, a Karib-térségben helyezkedik el, azon belül Hispaniola szigetén. Ennek nyugati, hegyekkel borított oldalán található, míg keletről az egyetlen szárazföldi szomszédja, a Dominikai Köztársaság határolja. Európából nézve mindig is kiemelkedő jelentősége volt, ugyanis a területén partra szállt Kolumbusz Kristóf itáliai születésű felfedező is. A 15. századtól kezdve az ország számos európai uralkodó alá tartozott, végül francia gyarmatként vált ismertté. A függetlenséget a rabszolgák felkeléséből kibontakozó szabadságharc vívta ki, 1804-ben a tágabb értelemben vett Latin-Amerika első önálló állama lett.<sup>23</sup> Az elszakadás azonban jelentős következményekkel járt, ugyanis Párizs nem kívánta elengedni egykori „koronaékszerét”. Az első intervenció kísérletre a függetlenedés 20. évében került sor, amikor francia hadihajók érkeztek a főváros, Port-au-Prince kikötőjébe. Végül nem került sor fegyveres összecsapásokra, ennek elkerülése érdekében a fiatal állam jóvátételi díj fizetését vállalta Párizs felé, eladósítva magát. A *The New York Times* elemzésében a 150 millió frankos összegre – amely többszöröse volt az ország éves bevételeinek – váltságdíjként hivatkoznak, amely ellehetlenítette Haiti fejlődését. Ugyan 1888-ban az utolsó részletet is visszafizették a francia bankoktól felvett hitelek formájában, dupla adóssággá tovább törlesztettek. Az ország pénzügyeibe való beavatkozás legkiemelkedőbb példája az időközben létrejött Haiti Nemzeti Bank párizsi tőkés kezébe kerülése.<sup>24</sup> Az országgal a függetlensége óta bizalmatlan, a belügyekbe beavatkozó nagyhatalmak közül a 19. század végére fokozatosan az Egyesült Államok vált az első számú szereplővé, hátrább szorítva Franciaországot.<sup>25</sup>

A váltás kezdetben csak gazdasági aspektusokban mutatkozott meg, végül 1915-ben Haiti történelmének legsúlyosabb külföldi megszállásában teljesedett ki. Az ország instabilitása már a 19. század közepe óta napirenden volt Washingtonban, amely tartott egy másik hatalom, főként Németország és a szigetet pénzügyileg ellenőrző Franciaország további térnyerésétől Hispaniola szigetén. Emellett az Egyesült Államok számára Haiti potenciális haditengerészeti támaszpontként is felmerült, de az erre irányuló diplomáciai kísérletek nem voltak sikeresek. 1915-ben végül az ország elnökének meggyilkolása megfelelő *casus belli* jelentett Woodrow Wilson elnöknek, aki a helyzet rendezése és a biztonság fenntartása végett elrendelte az amerikai tengerészgyalogság bevetését. A félgymati státuszba került Haitin 1934-ig fennmaradt a katonai jelenlét, majd kivonásukat követően a második világháború végéig a pénzügyi kontrollt továbbra is

<sup>23</sup> J. Nagy László (2012): *Forrádalom az Antillákon – Haiti 1789-1804*. Szeged: Universitas Szeged, 111–117; Roy, Diana – Labrador, Rocio Cara: *Haiti's Troubled Path to Development*. [online], 2024. 03. 04. Forrás: Council on Foreign Relations [2024. 03. 23.].

<sup>24</sup> Gamio, Lazaro et al.: *Haiti's Lost Billions*. [online], 2022. 05. 20. Forrás: The New York Times [2024. 03. 28.]; J. Nagy László (2019): Haiti, a pária állam. In Horváth Emőke – Lehoczky Bernadett (szerk.): *Diplomácia és nemzetközi kapcsolatok. Amerika a XIX–XXI. században*. Budapest: L'Harmattan, 111–112.

<sup>25</sup> Balogh 2023: 58; J. Nagy 2019: 112.



Washingtonból látták el.<sup>26</sup> A hidegháború évtizedeiben nem került sor újabb külföldi beavatkozásra, a Fehér Ház támogatását élvező Duvalier-rendszer – előbb François „Papa Doc” Duvalier, majd a fia, Jean-Claude „Baby Doc” Duvalier – véres diktatúrája több évtizedig tartott. A rendszer 1987-es felszámolása és egy átmeneti periódus után az ország a demokratizálódás útjára lépett.<sup>27</sup>

Az 1990-ben demokratikusan megválasztott Jean-Bertrand Aristide elnök ellen a hadsereg 1991-ben katonai puccsot hajtott végre. Az elüldözött vezetés térségbeli szövetségeseiként az USA 1994-ben végül előbb egy, a volt amerikai elnök, Jimmy Carter vezette diplomáciai tárgyalódelegáció küldésével igyekezett megoldani a helyzetet. Ennek sikertelenségét követően Bill Clinton a fegyveres erők bevetésével – *Operation Restore Democracy* (ORD) – érte el a katonai vezetés lemondását, Aristide visszahelyezését a hatalomba. A fegyveres beavatkozást, habár voltak helyi áldozatok, a lakosság nagy része támogatta. A végül átkeresztelt *Operation Uphold Democracy* (OUD) nagyjából három hónap után, 1994 decemberében, a 23 000 fős amerikai kontingens kivonásával sikeresen zárult.<sup>28</sup> Philippe R. Girard, a humanitárius intervenciók szakértője már az 1990-es évek fejleményei kapcsán kiemelte azokat a stratégiai tévedéseket, amelyek Haiti mai instabilitására is hatással vannak. Girard a részsikerek mellett jelentős hibának minősítette a művelet vonatkozásában a rövid távú politikai célok előtérbe helyezését és a hosszú távú elköteleződés hiányát.<sup>29</sup> Hozzájárult a hosszabb távon érzékelhető problémákhoz, hogy visszatérését követően Aristide feloszlatta a hadsereget. A fegyveres erők tagjainak egy jelentős része a privát biztonsági vállalatok sorába került, gyengítve az állam kizárólagos jogát az erőszak alkalmazásához. Port-au-Prince tulajdonképpen soha nem is volt a legitím erőszak monopóliumának egyetlen birtokosa, ugyanis a duvalieri időkre visszamenően tapasztalható a különböző paramilitáris alakulatok, mint a *Tonton Macoutes*<sup>30</sup> jelenléte. Ez a folyamat az 1990-es években felgyorsult, a fegyveres állami kontroll tovább erodálódott, megerősödtek a különböző utcai bandák (*gang nan lari*),<sup>31</sup> nem függetlenül a hadsereg felszámolásától, ahonnan az elbocsátott katonák jelentős részét ezek a bűnszervezetek

<sup>26</sup> Dubois, Laurent et al. szerk. (2020): *The Haiti Reader*. Durham: Duke University Press, 177–245; J. Nagy 2019: 112; Office of the Historian (OOTH): *U.S. Invasion and Occupation of Haiti, 1915–34*. [online], 2023. Forrás: Office of the Historian [2023. 11. 17.]; Roy–Labrador 2024.

<sup>27</sup> Britannica: *Haiti*. [online], 2023. 08. 07. Forrás: Britannica [2023. 08. 27.]; Cabrera Figueroa, Mariana: *Peacekeeping in Haiti: Successes and Failures*. [online], 2021. 10. 15. Forrás: The Pardee Atlas Journal of Global Affairs [2023. 12. 05.].

<sup>28</sup> Dowd Maureen: *Mission To Haiti: The Diplomat; Despite Role as Negotiator, Carter Feels Unappreciated*. [online], 1994. 09. 21. The New York Times [2023. 11. 22.]; Girard, Philippe R. (2004): Peacekeeping, Politics, and the 1994 US Intervention in Haiti. *Journal of Conflict Studies*, 24(1), 20–27.

<sup>29</sup> Girard 2004: 27–34.

<sup>30</sup> Az elnevezést a haiti kreol mitológiában fellelhető mumusszerű lény ihlette, aki a történetek szerint elrabolja és bűntetéként elfogyasztja az engedetlen gyerekeket.

<sup>31</sup> Utcái bandák alatt az angolszász, kimondottan az amerikai egyesült államokbeli terminológiában használatos *street gang* (haiti kreol: *gang nan lari*) kifejezést értem. Az 1990-es években az USA keleti és nyugati partján egymással és a hatóságokkal is konfliktusban álló bűnszervezetek megnevezése (pl. Bloods, Crips stb.). Az elnevezés azóta szélesebb körben is használtá vált, így hivatkoznak például az El Salvador-i gyökerű, de az Amerikai Egyesült Államok városaiban is jelen lévő MS13-ra (Mara Salvatrucha) vagy a Barrio 18-ra. Többek között az ENSZ és különböző *think tank*ek jelentéseiben, elemzéseiben is ezt a megnevezést használják a Haitin aktív bűnszervezetekre, ezért a szövegben én is következetesen ezt alkalmazom. Miller, Walter B. (1992): *Crime by Youth Gangs and Groups in the United States*. Washington D.C.: U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention.

befogadták.<sup>32</sup> Az OUD utáni időszakban a szerepét az 1993 és 2003 között működő, az ENSZ égisze alatti első misszió, a Haitire telepített, többször átnevezett<sup>33</sup> és átalakított UNMIH<sup>34</sup> vette át, nagyrészt amerikai békefenntartók részvételével.<sup>35</sup> Aristide 2000-es visszatérése után már az elnök köreihez kötődő félkatonai csoportok, az úgynevezett *chimères*<sup>36</sup> elnevezésű bandák is feltűntek. Ezek hozzájárultak a politikai rendszer meggyengüléséhez, a korrupcióhoz és a szigeten zajló drogkereskedelem megerősödéséhez. Egyes politikai szereplők kormányból való kikerülése pedig a 2003–2004-re kiéleződő, bizonyos aktorokhoz kötődő *chimères*-ek közötti fegyveres összecsapásokhoz vezetett.<sup>37</sup> A missziók sikertelenségét jól jelzi, hogy a 2000-es kivonás után 2004-ben újabb műveletről döntött az ENSZ Biztonsági Tanácsa.

## **Az ENSZ 2000-es évekbeli tevékenysége Haitin: a MINUSTAH-tól a BINUH-ig**

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Biztonsági Tanácsa által, az 1542. számú határozatban jóváhagyott MINUSTAH 2004 júniusában kezdte meg működését port-au-prince-i székhellyel. A 2000-ben újraválasztott Aristide elnök körüli botrányok, a politikai bizonytalanság, a bűnbandák megerősödése és a tömeges utcai erőszak miatt polgárháborúként jellemzett helyzet hatására döntöttek a misszió felállításáról. Mandátuma a biztonság fenntartására, a politikai rendszer és az átmeneti kormány stabilizálására, illetve az emberi jogok felügyeletére és betartatására terjedt ki. A nagyjából 10 000 fős személyi állományának – fegyveres erők és civil személyzet – nagy részét és a katonai erők vezetését Brazília adta, de számos más, főként latin-amerikai ország is szerepet vállalt a Karib-térségbeli állam stabilitásának helyreállításában. Ez volt az első alkalom, hogy egy ENSZ-misszió személyi állománya főleg újlatin nyelvű (spanyol és portugál), közép- és dél-amerikai országok katonai és civil alkalmazottjaiból álljon. A MINUSTAH mint stabilizációs válságkezelési művelet a „*citizen-driven*” és a „*bottom-up*”<sup>38</sup> hívószavakkal igyekezett prezentálni az ENSZ-békefenntartás új korszakának kezdetét. A résztvevők a korábbinál katonailag megerősítettebb és robusztusabb misszióval a törékeny országokra jellemző nem konvencionális kihívások felszámolása terén is igyekeztek újfajta megközelítést teremteni és alkalmazni.<sup>39</sup> Egyes vélemények szerint azonban túlzott volt a fellépés, Lou Pingeot tanulmányában rámutat, hogy egy ekkora méretű katonai művelethez képest

<sup>32</sup> Cockayne, James (2009): Winning Haiti's Protection Competition: Organized Crime and Peace Operations Past, Present and Future. *International Peacekeeping*, 16(1), 79–83.

<sup>33</sup> A Haitire telepített ENSZ-művelet 1993–1996 között UNMIH, 1996–1997 között UNSMIH (*United Nations Support Mission in Haiti*), 1997-ben átmeneti jelleggel UNTMIH (*United Nations Transition Mission in Haiti*), majd 1997–2000 között MIPONUH (*United Nations Civilian Police Mission in Haiti*) néven volt jelen.

<sup>34</sup> *United Nations Mission in Haiti*.

<sup>35</sup> United Nations Peacekeeping (UNP): *UNMIH*. [online], 2003. Forrás: United Nations Peacekeeping [2023. 10. 10.].

<sup>36</sup> *Chimères* (francia) = kimerák.

<sup>37</sup> Cockayne 2009: 81.

<sup>38</sup> „*Citizen-driven*”, „*bottom-up*” (angol) = civil központú; alulról építkező.

<sup>39</sup> Cabrera Figueroa 2021; Hárs András (2022): Causes and Effects of Uruguay's Contribution to the United Nations' Peace Operations. *AARMS*, 21(3), 72–73; Müller–Steinke 2020: 64–65.



a telepítést megelőzően nem megfelelően és körütekintően mérték fel a helyzetet. Ugyanis a MINUSTAH tervezésekor főként az 1990-es évek ENSZ-válságkezelésének kudarcaiból, a ruandai és a boszniai népiertásokból indultak ki. Haitin azonban nem különböző fegyveres csoportok területi, etnikai vagy vallási konfliktusáról beszélhetünk, hanem egyfajta állami stabilitást közvetlenül fenyegető „utcai puccsról” (*coup d’streets*).<sup>40</sup> Ahogy Eduardo Aldunate, a misszió egykori parancsnokhelyettese fogalmazott, a nemzetközi közösség, élén az ENSZ Biztonsági Tanácsával, elhitte, hogy Haiti mélyről gyökerező kihívásait katonai eszközökkel meg lehet oldani, az oktatási, egészségügyi és egyéb átfogó fellépést biztosító eszközök háttérbe szorításával.<sup>41</sup>

A kitűzött célok ellenére ezért nagyon hamar negatív visszajelzések kezdtek érkezni a művelettel kapcsolatban. Számos esetben merült fel az erőszak túlzott alkalmazása. 2005-ben a MINUSTAH akkori parancsnoka, Augusto Heleno Ribeiro Pereira elmondása szerint a nemzetközi közösség – főképp Kanada, Franciaország és az Egyesült Államok –, továbbá az átmeneti haiti kormány részéről nagy nyomás nehezedett rá és az alárendeltjeire, hogy erőteljesebben lépjenek fel a tüntetők ellen.<sup>42</sup> Köztük, valamint a békefenntartók és az általuk kiképzett rendőrség tagjai között rendszeresek voltak az atrocitások. A tiltakozók jellemzően a korábbi elnök, Aristide támogatói közül kerültek ki, általánosságban a társadalom alacsonyabb rétegeiből. Egyes helyi szervezetek, pártok, az ENSZ szervei és a rendfenntartó erők sok esetben összemosták a tüntetőket a különböző utcai bandákkal, amelyek hozzájárultak az erőszak fokozódásához a demonstrációk során.<sup>43</sup>

Siker volt azonban, hogy az országban megtartották az átmeneti kormányzást lezáró választásokat – ugyan ezt emberrablások, erőszak és egyéb tényezők miatt 2005-ről 2006-ra kellett halasztani –, amelyeket a szegényebb néprétegek elsöprő támogatásával az aristidei vonalat továbbvivő René Préval nyert meg. Fontos újítás volt továbbá a korábbi évek ENSZ-válságkezelési gyakorlatához képest, hogy az 1990-es években bevezetett DDR-programok (*Disarmament, Demobilization and Reintegration*; lefegyverzés, leszerelés és reintegráció) helyett Haitin újfajta megközelítéssel CVR- (*Community Violence Reduction*; „közösségi erőszakcsökkentés”) kezdeményezéseket hoztak létre. Ugyanis míg az előbbi a fegyveres konfliktusokban részt vevő, jellemzően nem állami aktorok fegyvereseinek a társadalomba történő visszaillesztését célozza, addig Haitin az utcai bandák tagjaihoz kellett ezeket a projekteket igazítani. A MINUSTAH ezt felismerve a rövidítésből a DD-t elhagyva és az R-t kiszélesítve CVR néven helyi, rugalmas és átfogó jellegű reintegrációs kezdeményezéseket hozott létre relatíve sikeresen. Fontos aspektusa

<sup>40</sup> Manwaring, Max G. (2006): Gangs and Coups D’Streets in the New World Disorder: Protean Insurgents in Post-Modern War. *Global Crime*, 7(3–4), 505–543; Pingeot, Lou (2018): United Nations Peace Operations as International Practices: Revisiting the UN Mission’s Armed Raids Against Gangs in Haiti. *European Journal of International Security*, 3(3), 374.

<sup>41</sup> Aldunate, Eduardo (2010): *Backpacks Full of Hope: The UN Mission in Haiti (Studies of International Governance)*. Waterloo: WLU Press, 22; Pingeot 2018: 375.

<sup>42</sup> Pingeot 2018: 376.

<sup>43</sup> Britannica 2023.

volt a CVR-eknek, hogy a veszélyeknek és a radikalizálódásnak kitett fiatalok számára is igyekezett alternatívát nyújtani.<sup>44</sup>

A CVR sikerei azonban a békefenntartók által elkövetett szexuális jellegű bűncselekmények, a növekvő megélhetési költségek miatt nem éreztették hatásukat, a társadalmi fejlődés megrekedt, 2008-ban újabb erőszakos tüntetések kezdődtek, illetve kormányzati válsággal is meg kellett küzdeni.<sup>45</sup> Az egyik leglátványosabb kudarca a műveletnek, hogy az utcai erőszak „fellegvárának” tartott főváros melletti nyomornegyedbe, Cité Soleilbe a rendfenntartók tartósan csak a misszió megkezdését követő harmadik évben hatoltak be.<sup>46</sup> Érdekeség egyébként, hogy Pingeot a kezdeti hatásköröket érintő átfedéseket követően a közösen végrehajtott katonai-rendőri akciókat tartja a MINUSTAH egyik sikeres újításának.<sup>47</sup>

Az ország biztonsági helyzetét azonban tovább rontotta a következő két és fél évben bekövetkező természeti katasztrófák sorozata és azok utóhatásai. 2008 augusztusában és szeptemberében számos nagy erejű hurrikán érte el a szigetet. A megkezdett újjáépítést a kormányzat és a misszió nem megfelelő válaszlépései hátráltatták, majd a 2010. január 12-i, Port-au-Prince-hez közeli földrengés évtizedekkel vetette vissza az ország fejlettségi szintjét. A természeti csapás hivatalos becslések szerint 316 000 emberéletet követelt – köztük volt a MINUSTAH politikai vezetője, a tunéziai Hédi Annabi is –, további másfél millió ember pedig hajléktalanná vált.<sup>48</sup> A földrengés változást idézett elő az ENSZ-művelet feladatrendszerében is, számos más nemzetközi és civil szervezet is megjelent az ország stabilizálása érdekében. A lakosság köreiből ekkor már többen követelték a fegyveres erők kivonását. Az átmeneti parancsnoknak kinevezett Edmond Mulet a hangsúlyt a rendőrség kiképzésére, a belső stabilitás fenntartására helyezte, míg amerikai és kanadai katonák bevonásával a humanitárius segítségnyújtást és annak biztosítását is megszervezte. A természeti csapások után, 2011-ben került elnöki pozícióba az újonnan megválasztott Michel Martelly is.<sup>49</sup> Regnálásának éveit belpolitikai tekintetben az anarchia és a bizonytalanság jellemezte, volt olyan periódus, amikor az ország nem rendelkezett megválasztott törvényhozással, valamint felelős kormányzattal sem. A 2016-ban végül megtartott választásokat is többször kellett elhalasztani. Martellyt egy rövid átmeneti időszak után Jovenel Moïse követte az elnöki székben.<sup>50</sup> A misszió jövője is ebben az időszakban vált lényegében fenntarthatatlanná, amikor egy, a *The New York Times*-hoz kiszivárgott ENSZ-jelentés szerint a békefenntartóknak is nagy szerepük volt

<sup>44</sup> King, Carla et al. (2021): 'MINUSTAH Is Doing Positive Things Just as They Do Negative Things': Nuanced Perceptions of a UN Peacekeeping Operation Amidst Peacekeeper-Perpetrated Sexual Exploitation and Abuse in Haiti. *Conflict, Security & Peacebuilding*, 21(6), 749–750; Müller–Steinke 2020: 64–68.

<sup>45</sup> Britannica 2023; King et al. 2021: 750–751.

<sup>46</sup> Becker, David (2011): Gangs, Netwar and 'Community Counterinsurgency' in Haiti. *Prism Journal*, 2(3), 138–139; Guidi, Ruxandra: *MINUSTAH Focuses on Security in Haiti's Cité Soleil Slum*. [online], 2009. 08. 20. Forrás: Americas Quarterly [2023. 08. 17.]; Müller–Steinke 2020: 71–73.

<sup>47</sup> Pingeot 2018: 380.

<sup>48</sup> Britannica 2023; Thomázy 2021: 87.

<sup>49</sup> Britannica 2023.

<sup>50</sup> Britannica 2023.

a földrengés után kitört kolerajárványban. Végül Pan Gimun főtitkár is elismerte a hibákat, megemelték a pénzügyi támogatás keretét – a kitűzött 400 millió dolláros felső plafonú keretet végül csak 9 millió dollárral tudták feltölteni –, de a tüneti kezeléssel nem lehetett a kihívások fő okait felszámolni. A nemzetközi közösség csökkenő figyelme nagyjából egyet jelentett a MINUSTAH sikertelenségének beismerésével.<sup>51</sup> Ezt a 13 éves időszakot érdemes két fő szakaszra osztani, ugyanis míg a 2010 előtti években számos mérsékelt sikert tudott felmutatni az ENSZ, addig a földrengés utáni 7 évet hibák, botrányok és eródlódó támogatottság jellemezte. Müller és Steinke tanulmányukban fontos elemnek nevezik az eredménytelenség kapcsán, hogy mire a kezdeti sikerek elkezdtek éreztetni a hatásukat, addigra a lakosság egy jelentős részének támogatását már elvesztették a békefenntartók. A szerzőpáros kiemeli az egyik interjúalany véleményét – *nou pa pwob chef tèt nou* –, amely azt támasztja alá, hogy nem a helyiek akarata érvényesült. A fejezetben jelzett hibák végül elhozták az ENSZ első stabilizációs műveletének kudarcát.<sup>52</sup>

A helyzet fenntarthatatlansága miatt végül 2017 októberében hivatalosan is megszűnt a misszió, helyét egy másfajta megközelítést ígérő, de kisebb beavatkozás, a MINUJUSTH<sup>53</sup> vette át a BT 2350. számú határozatával.<sup>54</sup> A rendőri és civil erőkből álló művelet mindössze két évig tartott. Három fő pillére a rendőrség professzionalizmusának növelése, a jogállamiság megerősítése és az emberi jogok védelme volt, azonban mára már világossá vált ezek kudarca.<sup>55</sup> 2019. október 15-én a nemzetközi szervezet kivonta az ott állomásozó nagyjából 1200 főt, lezárva egy 15 éven keresztül húzódó kísérletet arra, hogy kezelje Haiti instabil államiségét. A további támogatásért és a fennmaradó politikai misszióért a Biztonsági Tanács 2476. számú határozata által felállított ENSZ Haiti Integrált Irodája (BINUH)<sup>56</sup> felel.<sup>57</sup>

## Egy újabb beavatkozás előtt?

A 2020-as évek történései talán minden korábbinál nagyobb bizonytalanságba taszították a szigetország lakóit. Az ENSZ effektív jelenlétének megszűnésével a korábbi társadalmi feszültségek, a korrupció és egyéb tényezők által generált problémák felerősödtek, és szimbolikusan a Moïse elnök elleni sikeresen kivitelezett 2021. júliusi merényletben kulminálódtak. Az azóta eltelt bő két évben az országot a terjeszkedő utcai bandák és felkelési kísérleteik, emberrablások, ellátási nehézségek, újonnan kitörő kolerajárvány,

<sup>51</sup> Cabrera Figueroa 2021; Katz, Jonathan M.: *U.N. Admits Role in Cholera Epidemic in Haiti*. [online], 2016. 08. 18. Forrás: The New York Times [2023. 04. 10.].

<sup>52</sup> Müller–Steinke 2020: 75.

<sup>53</sup> *Mission des Nations Unies pour l'appui à la Justice en Haïti*.

<sup>54</sup> UNP: *MINUSTAH Fact Sheet*. [online], 2023. Forrás: United Nations Peacekeeping [2023. 08. 15.].

<sup>55</sup> UNP: *MINUJUSTH Completes Its Mandate, Putting An End To 15 Consecutive Years Of Peacekeeping In Haiti*. [online], 2019. Forrás: United Nations Peacekeeping [2023. 08. 11.].

<sup>56</sup> *Bureau Intégré des Nations Unies en Haïti*.

<sup>57</sup> UN News: *Security Council Approves 'Historic' Political Haiti Mission, Ending Peacekeeping Role in the Country*. [online], 2019. 06. 25. Forrás: UN News [2023. 04. 12.]; UNSC: Resolution 2476. UN Doc S/RES/2476/(2019). [online], 2019. 06. 25. Forrás: UN Official Document System [2023. 04. 11.].

százazreket érintő éhínségek jellemzik.<sup>58</sup> Az anarchiaközeli állapot mégsem vonta maga után a nemzetközi közösség azonnali figyelmét a régióbeli hatalmi pólusok kivételével. Az Egyesült Államok közvetlen szomszédságának potenciális destabilizálódása valós kihívás. 2023-ra nyilvánvalóvá vált, hogy Haiti a törekeny államok közé került, ahol a tüneti kezelés már nem elegendő a megnyugtató rendezéshez. A Brookings Institute munkatársa, Charles T. Call is erre hívja fel a figyelmet, sürgeti a nemzetközi közösséget, hogy egy alaposan átgondolt, megerősített műveletet telepítsenek újra Hispaniola szigetének nyugati felére. Call a tapasztalatokra és a jelenlegi helyzetre hivatkozva egy olyan ENSZ-missziót javasolt, amely rendelkezik jelentős katonai komponenssel, illetve nem épít be olyan korlátokat a mandátumába, amelyek a korábbi 15 évben nehezítették a missziók tevékenységét.<sup>59</sup> A szakértők felhívásainak, javaslatainak figyelmen kívül hagyása azonban egyértelmű, ugyanis az elmúlt időszak ilyen téren történt lépései nem egy komplex kezelés irányába mutatnak.

Már a kezdeti válaszlépések is a hosszú távú stratégia hiányát támasztották alá. Az USA és Kanada 2022 őszére minden eddiginél szélesebb körű intézkedéseket hozott a rend destabilizálóinak korlátozására, azonban mérsékelt eredményekkel. A szomszédos Dominikai Köztársaság az egyik legaktívabb szereplő, kitiltotta területéről a G9 és a G-PEP „bandakoalíciók” vezetőit.<sup>60</sup> Októberben az ENSZ Biztonsági Tanácsa is szankciótervvel állt elő, amely elsősorban Jimmy Chérizier (G9) és más bandavezérek ellen irányult.<sup>61</sup> A kiterjesztett szankciók sikere azonban erősen megkérdőjelezhető. „Barbecue” Chérizier például 2020 óta szerepel az USA szankciós listáján, ez mégsem korlátozza érdemben a Haitin folytatott tevékenységét.<sup>62</sup> A bűnbandák vezetőin túl több magas rangú haiti politikus, köztük Michel Martelly volt elnök, Claude Joseph volt megbízott kormányfő és Joseph Lambert szenátusi elnök is érintett a korlátozásokban.<sup>63</sup>

A romló biztonsági helyzet miatt az ENSZ BT 2653-as határozatában kijelentette, hogy a megoldáshoz fegyveres erők bevonását szorgalmazzák. Ezt a lépést csak a BINUH és a helyi politikai entitások iránymutatásainak megfelelően lehet végrehajtani, tekintettel a lakosság nagy részének negatív tapasztalataira a korábbi intervenciók kapcsán. A kedvezőtlen tendenciák miatt a nemzetközi közösségen belül már 2022-ben felvetették, hogy a közeljövőben nem lesz más megoldás, szükségessé válhat egy újabb katonai beavatkozás. Végül nem katonai és nem ENSZ kereteken belüli, hanem multilaterális úton, Kenya által

<sup>58</sup> Sanon, Reyneld: *Lè Jounal Ayiti Libète Vle Fè Gang Kriminèl G9 an Fanmi PHTK Yo Pase Pou Revolisyonè*. [online], 2021. 09. 08. Forrás: *Haiti Liberté* [2023. 08. 19.]; Newton, Christopher: *The Many Violences Afflicting Haitians*. [online], 2023. 10. 25. Forrás: *InSight Crime* [2023. 11. 26.].

<sup>59</sup> Call, Charles T.: *Haiti Needs a New, Improved UN Mission*. [online], 2021. 12. 02. Forrás: *Brookings* [2023. 08. 23.].

<sup>60</sup> Ford, Alessandro: *Why Haiti's Gang War Keeps on Getting Worse*. [online], 2022. 05. 20. Forrás: *InSight Crime* [2023. 04. 11.].

<sup>61</sup> UNSC: *Resolution 2653. UN Doc S/RES/2653(2022)*. [online], 2022. 10. 21. Forrás: *UN Official Document System* [2023. 03. 28.].

<sup>62</sup> Shuldiner, Henry: *From Negotiations to Sanctions, a Busy Time for Crime in Haiti*. [online], 2022. 11. 11. Forrás: *InSight Crime* [2023. 03. 27.].

<sup>63</sup> Dalby, Chris: *International Sanctions Seek to Weaken Haiti's Patronage System Between Politicians, Gangs*. [online], 2022. 11. 24. Forrás: *InSight Crime* [2023. 03. 17.]; Kitroeff, Natalie – Isai, Vjosa: *Canada Imposes Sanctions on Haiti's Former Leader and Other Officials*. [online], 2022. 11. 20. Forrás: *The New York Times* [2023. 03. 28.].

vezetett, rendőri erőkből álló missziót (MSSM<sup>64</sup>) telepítenek Haitire a Biztonsági Tanács 2023. október eleji döntése alapján.<sup>65</sup> Az MSSM tiszteletben tartja többek között a BT 2692. számú határozatát, amely hangsúlyozza a Haiti által vezetett és irányított, elsősorban politikai alapokon nyugvó megoldás fontosságát. A telepítendő rendőri erők kiemelt szerepet kapnak a Haiti Nemzeti Rendőrség (HNP) jelenlétének megerősítése és a biztonság szintjének növelése terén.<sup>66</sup> Noha egyes haiti politikai szereplők vonakodtak attól, hogy újabb külföldi beavatkozást hagyjanak jóvá, Ariel Henry miniszterelnök (2021–2024) és a nemzetközi közösség kitartott, kitart azon álláspontja mellett, hogy ez az egyetlen lehetséges megoldás.

## A haiti válság rendezésének lehetőségei

Ahogy a bevezetőben is jeleztem, a Haitin tapasztalható jelenlegi válságra biztonságpolitikai szempontból három főbb irányt azonosítottam, amelyek a saját politikai megoldástól egy minden korábbinál kiterjedtebb válságkezelésig terjednek.

Mint *első lehetőség*, nem kizárható, hogy Haiti és annak politikai vezetése kitart egy kizárólagos *saját megoldás* mellett, elvetve mindenfajta külső beavatkozás lehetőségét. Bizonyos erre vonatkozó lépések megtétele már megtörtént, azonban jelenlegi formájukban elégtelenek a kihívások kezeléséhez. Az MSSM jóváhagyásával látható, hogy a belső folyamat önmagában nem bizonyult elégségesnek. Fontos mérföldkő volt ugyan 2022. december 21., amikor az érdekelt felek – az Ariel Henry vezette ideiglenes kormány, számos ellenzéki párt, civil szervezetek, egyházi csoportok és a magánszektor képviselői – aláírtak egy közös megállapodást,<sup>67</sup> amely *December 21.* néven vált ismertté. Ez rendelkezett az átmeneti politikai időszak részleteiről és arról, hogy a következő demokratikusan megválasztott<sup>68</sup> államfőnek 2024. február 7-éig kell hatalomba lépnie. Ezáltal a korábbi, a politikai pártok és más érintett szereplők által 2021. augusztus 30-tól Montana-megállapodásként (*Akò Montana*)<sup>69</sup> emlegetett tervből hivatalos dokumentum lett. Érdeemes megjegyezni, hogy a *December 21.* megállapodás mögül a Montanacsoport vezetői azonnal, míg a pártok az elmúlt egy évben növekvő számban lépnek ki.<sup>70</sup>

<sup>64</sup> *Multinational Security Support Mission.*

<sup>65</sup> A 4. fejezetben bemutatott fejlemények hatására a művellet státusza továbbra is bizonytalan, a telepítés 2024 első félévében nem várható. Al Jazeera: *Dominican Republic Denies Canada Consulted on Haitian Aid Office.* [online], 2023. 06. 17. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 04.]; Bottollier-Depois, Amélie: *Multinational Security Support Mission (MSSM) Set for Deployment in Haiti.* [online], 2023. 10. 02. Forrás: Le Nouvelliste [2023. 12. 07.].

<sup>66</sup> UNSC: *Resolution 2692. UN Doc S/RES/2692/(2023).* [online], 2023. 07. 16. Forrás: UN Official Document System [2023. 12. 03.].

<sup>67</sup> A dokumentum *Nemzeti konszenzus a politikai átmenetről és az átlátható választásokról (Antant Nasyonal pou yon Tranzisyon ak patisipasyon tout sektè e pou eleksyon Transparan)* néven vált ismertté haiti kreol nyelven.

<sup>68</sup> Mind ez ideig az utolsó választásokat 2016-ban tartották, 2021 óta pedig nem egy lakosság által felhatalmazott kormány állt az ország élén.

<sup>69</sup> Teljes nevén a *Civil kezdeményezés egy haiti megoldásért a krízis feloldására (Konferans Sitwayen pou yon Solisyon Ayisyon pou Kriz la)* politikai megoldástervezet.

<sup>70</sup> A. Fauriol, Georges: *Haiti: Betting on the Montana Accord.* [online], 2022. 02. 18. Forrás: Center of Strategic & International Studies [2023. 08. 23.]; United Nations Security Council (UNSC), United Nations Integrated Office in Haiti (BINUH): *Report of the Secretary-General. UN Doc S/2023/41.* [online], 2023. 01. 17. Forrás: United Nations Integrated Office in Haiti (BINUH) [2023. 04. 28.].



A *December 21.* megállapodás mára az Ariel Henry kormányfőt támogató csoportok megnevezésévé alakult át. António Guterres ENSZ-főtitkár negyedéves jelentései alapján látható, hogy a dokumentumban foglaltak több mint egy év alatt nem eredményeztek érdemi változásokat. A megállapodást kiindulópontként tekintve a saját utas megoldás főbb mérföldköveinek a következők tekinthetők:

- 2023. január 17. – a 3 tagú átmeneti legfelsőbb bizottság (*High Transitional Council, HTC*) létrehozása, valamint új választói nyilvántartási rendszer bevezetése;
- 2023. február 15. – a HTC-titkárság létrehozása;<sup>71</sup>
- 2023. június 11–13. – a CARICOM (Karibi Közösség) és Haiti közötti találkozó Jamaicán, Kingstonban a demokratikus választásokat célzó folyamat további lépéseivel kapcsolatban (fő érdekellentét a haiti pártok képviselő között: az átmeneti végrehajtó hatalom formája);
- 2023. július 12. és december 13. között – a CARICOM „eminens személyeinek”<sup>72</sup> négy sikertelen közvetítő tárgyalása Haitin;<sup>73</sup>
- 2024. február 7. – a *December 21.* megállapodásban megszabott határideje az átmeneti kormányzást váltó, demokratikusan megválasztott új elnök hatalomba lépésének;<sup>74</sup>
- 2024. február 29. – Jimmy „Barbecue” Chérizier<sup>75</sup> bandavezér bejelenti a két rivális bűnbanda-koalíció, a G9 és a G-PEP szövetségét, a *Viv Ansanm*-ot<sup>76</sup> az átmeneti kormány lemondása érdekében, miközben Ariel Henry külföldön tartózkodik;<sup>77</sup>
- 2024. március 11. – Ariel Henry miniszterelnök Puerto Ricóban bejelenti lemondását, amely egy 9 tagú átmeneti elnöki tanács (*Konsèy Prezidansyèl Tranzisyon*)<sup>78</sup> felállítását követően lép érvénybe.<sup>79</sup>

Míg a *December 21.* megállapodás mérföldköveit szinte az összes szereplő elfogadta, 2023 nyarára az átmeneti kormányzat és a főbb ellenzéki erők között legalább egy jelentős pontban nézeteltérés alakult ki. Az átmeneti vezetés mikéntje kapcsán a kormány bukásáig sem egyeztek meg a felek. Ariel Henry miniszterelnök – a nemzetközi közösség

<sup>71</sup> BINUH: *Report of the Secretary-General. UN Doc S/2023/274.* [online], 2023. 04. 14. Forrás: United Nations Integrated Office in Haiti (BINUH) [2023. 04. 28.].

<sup>72</sup> A Karibi Közösség által kijelölt delegáció, amelynek feladta, hogy közvetítsen a különböző haiti aktorok között.

<sup>73</sup> BINUH: *Report of the Secretary-General. UN Doc S/2023/492.* [online], 2023. 07. 03. Forrás: United Nations Integrated Office in Haiti (BINUH) [2023. 08. 15.]; Loop: *CARICOM Eminent Persons Group Says Haiti 'Continues to Hurt'.* [online], 2023. 11. 21. Forrás: Loop News [2023. 12. 12.]; Geffrard, Robinson: *Caricom's Latest Attempt at Political Talks in Haiti Ends Unsuccessfully.* [online], 2023. 12. 13. Forrás: Le Nouvelliste [2023. 12. 19.].

<sup>74</sup> Geffrard, Robinson: *Dialogue Process at Standstill between Government and Opposition.* [online], 2024. 02. 01. Forrás: Le Nouvelliste [2024. 03. 27.].

<sup>75</sup> Jimmy Chérizier, ismertebb néven Barbecue, egykori rendőr, jelenleg a *G9 en fanmi* (G9 és a család) nevű bűnbanda-koalíció vezetője, a szervezett bűnözés legismertebb szereplője a szigeten. InSight Crime [online], 2023. 11. 10. Forrás: InSight Crime [2024. 04. 03.].

<sup>76</sup> *Viv Ansanm* (haiti kreol) = „együttélés”.

<sup>77</sup> Robles, Frances: *Who Are the Gangs That Have Overrun Haiti's Capital?* [online], 2024. 03. 07. Forrás: The New York Times [2024. 03. 22.].

<sup>78</sup> A 7 szavazati joggal rendelkező és 2 megfigyelő státuszú taggal rendelkező átmeneti elnök tanácsa a CARICOM közvetítését követően a következő választásokig segíti az általa kinevezett ügyvivő miniszterelnök és kormánya munkáját.

<sup>79</sup> Espérance, Pierre: *How to Take on Haiti's Gangs.* [online], 2024. 04. 02. Forrás: Foreign Affairs [2024. 04. 03.].



támogatásával – és a vele szemben álló számos ellenzéki párt – köztük a volt elnök, Claude Joseph vezette EDE,<sup>80</sup> valamint a meggyilkolt elnök, Moïse pártja, a PHTK – nem értett egyet az átmeneti kormányzás technikai kérdéseiben. Előbbi a pártok közti megegyezést helyezte előtérbe, míg utóbbiak elsőként Henry lemondását kívánták elérni a további egyeztetésekhez. Álláspontjukat 2023 júliusában a Kingstoni Deklaráció aláírásával erősítették meg.<sup>81</sup> Mivel a felek álláspontjai a Karibi Közösség közvetítő tárgyalásai ellenére sem közeledtek, 2024. február 7-én lejárt az új kormány hatalomba lépésére kitűzött határidő is. Henry bukását végül a külföldi útját követően kitört, az utcai bandákat szövetségesként egyesítő *Viv Ansanm* port-au-prince-i lázadása hozta el. A kormányfő Kenyából tért volna haza, azonban a bandák megakadályozták repülőgépeének leszállását, így március 11-én Puerto Ricóban tartózkodva bejelentette lemondását, átadva az ügyvivői feladatokat egy 9 tagú átmeneti elnöki tanácsnak.<sup>82</sup> Ha nem is kizárólagos megoldásként, de a nemzetközi közösség jelenlegi vonakodó hozzáállását látva szükség lenne egy konszenzusos, alaposan kidolgozott és Haiti által megalkotott terv végrehajtására a belső instabilitás felszámolása érdekében. Enélkül minden külföldi segítség csak tüneti kezelést jelenthet az ország problémáira.

Számos helyi és nemzetközi politikai aktor szorgalmazza a saját út követésének fontosságát, mindenfajta külföldi beavatkozást kizárva, ezért a helyzet kezelését átfogóan felvázoló stratégia megalkotása csak a kezdeti lépés. Évek óta felmerül a politikai diskurzusban és a lakosság követeléseiben a rendőrség katonai támogatással való megerősítése a bűnbandák területi kontrolljának felszámolása érdekében. A kormányzat ellenben ellenezte a katonaság (FAd'H)<sup>83</sup> bevetését, feltételezhető, hogy az 1990-es évek katonai puccsa miatt, de arra világos magyarázatot nem adott.<sup>84</sup> 2023-ban úgy tűnt, enyhült az ellenállás, hiszen előbb az ügyvivő miniszterelnök, Ariel Henry fejezte ki a szándékát a rendőrség katonai megerősítésére, majd a védelmi minisztérium a haderő költségvetési és létszámbeli növelést jelentette be.<sup>85</sup> A rendőrség katonai megerősítése elősegítené, hogy az ország maga rendezze instabil helyzetét egy széles támogatást élvező politikai vezetés alatt. Jelenleg azonban ez nem tekinthető reális lehetőségnek, ugyanis mind ez idáig nem került sor a haderő mozgósítására, illetve a politikai változások is háttérbe szorították az erről szóló diskurzust.

<sup>80</sup> *Les Engagés pour le Développement*.

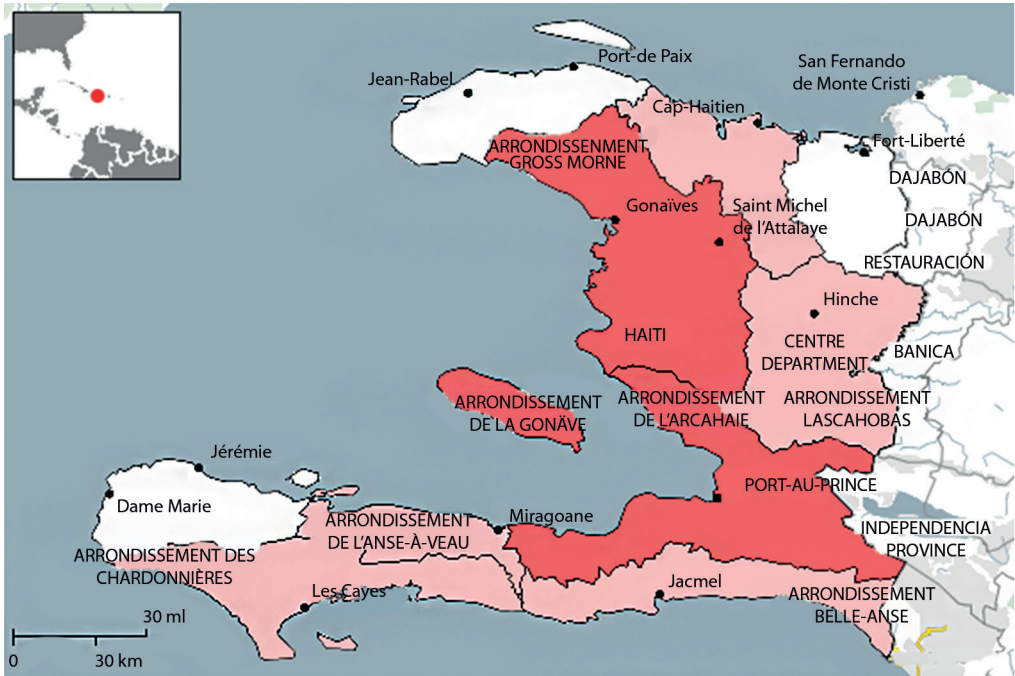
<sup>81</sup> Steven Benoit (@SenatourBenoit) (2023): *Déclaration conjointe de Kingston, Jamaïque*. [online], 2023. 06. 14. Forrás: Twitter [2023. 12. 03.]; Caribbean Community (CARICOM): *Statement from the Meeting of the CARICOM Eminent Persons Group with Haitian Stakeholders in Kingston, Jamaica*. [online], 2023. 06. 15. Forrás: CARICOM [2023. 12. 08.], François, Chris – Johnston, Jake: *Haiti News Round-up: Calls for Foreign Intervention Continue*. [online], 2023. 06. 28. Forrás: Center for Economic and Policy Research [2023. 08. 18.].

<sup>82</sup> Abi-Habib, Maria – Kitroeff, Natalie – Robles, Frances: *Why Everything Changed in Haiti: The Gangs United*. [online], 2024. 03. 14. Forrás: The New York Times [2024. 03. 23.]; CARICOM: *Outcome Declaration of CARICOM, International Partners and Haitian Stakeholders*. [online], 2024. 03. 11. Forrás: CARICOM [2024. 03. 22.]; Da Rin, Diego: *Will a New Government Halt Haiti's Nosedive?* [online], 2024. 03. 21. Forrás: International Crisis Group [2024. 04. 04.].

<sup>83</sup> *Forces Armées d'Haïti*.

<sup>84</sup> A különböző ENSZ-missziók kivonulását követően, 2017-ben Jovenel Moïse elnök kezdeményezte, majd állította fel ismét az ország fegyveres erejét.

<sup>85</sup> Sanson, Evens: *Haiti PM Turns to Military for Help in Fighting Gangs*. [online], 2023. 03. 17. Forrás: AP News [2023. 12. 02.]; Geffrard, Robinson: *The Haitian Armed Forces Aim to Increase their Personnel*. [online], 2023. 10. 10. Forrás: Le Nouvelliste [2023. 12. 04.].



2. ábra: A bűnbandák tevékenysége által érintett régiók Haitin

Forrás: saját szerkesztés; a besorolások értékelése: BINUH-jelentések (erőszakos cselekmények száma)  
Magyarázat: vörös: magas kockázat, rózsaszín: közepes kockázat, fehér: alacsony kockázat.

A második opció alatt értendők a korábbi gyakorlatoknak megfelelő külföldi intervenciók. Ezen kategórián belül a különböző beavatkozások tovább súlyozhatók. Beszélhetünk *bilaterális*, *regionális szervezetek általi* – lásd CARICOM –, *multilaterális*, illetve akár ENSZ-keretek között telepített *műveletről*. 2023 nyara óta vannak olyan karib-térségbeli kezdeményezések, amelyek egy regionális jellegű intervenció irányába mutattak. A CARICOM kísérlete ez idáig korlátozott eredményeket hozott, nem értékelhető működőképes alternatívaként. Jelenleg az utolsó két alkategóriához tartozó misszió, a Kenya mint keretnemzet által vezetett MSSM (*Multinational Security Support Mission*) telepítése zajlik. Az első erők tervezetten 2024 első felében érkeznek a szigetországba. Ugyan az ENSZ Biztonsági Tanácsa által megszavazott, a nemzetközi jogot tiszteletben tartó misszió jóváhagyásával, úgy tűnhet, megoldódnak Haiti problémái, az MSSM nem elégséges a kihívások teljes körű kezelésére. Ennek az egyik oka, hogy egyrészt a Kenya vezette művelet körül sok a bizonytalanság, amely a részt vevő országok kilététől, a létszámon át egy koherens stratégia kiadásának hiányáig terjed.<sup>86</sup> A 2699. számú BT-határozat a műveletben részt vevő rendőri erőknek különböző kritikus infrastruktúrák védelmére, a helyi rendfenntartók kiképzésére és a bűnszervezetek – tevékenységük intenzitása a 2. ábrán látható – elleni

<sup>86</sup> Bottollier-Depois 2023.

közös akciók kivitelezésére ad nemzetközi felhatalmazást.<sup>87</sup> Ez világos politikai irány híján az ország összetett problémáinak a tüneteit kezeli, és nem oldja meg azok okait. Így noha a nemzetközi erők bevetésének fontos szerepe van, tágabb kontextus hiányában félok, hogy az MSSM is a korábbi elhibázott missziók sorát bővítheti, tekintve, hogy a lakosság egy jelentős része is szkeptikus a kenyai misszió sikerét illetően.<sup>88</sup> Hasonlóan vélekedik a helyzetről a független Haiti- és emberi jogi szakértő, William O’Neill is, aki 2023 őszén személyesen mérte fel a megoldandó kihívások mértékét a művelet tervezői számára.<sup>89</sup> A második opció alatt tárgyalt lehetőség csúcsaként egy korábbi gyakorlatokhoz hasonló katonai és rendőri komponenssel megerősített, ENSZ által vezetett válságkezelő művelet tekinthető. Ezek korlátaira számos tanulmány rámutatott, ami egyben bizonyítja az MSSM hibás megközelítését is. James Cockayne nemzetközi jogász már egy 2009-es tanulmányában összefoglalta a múltbeli intervenciók hibáit, amelyek a jelenlegi helyzet kapcsán is aktuálisak. Állítása szerint az egyik fő probléma, hogy a nemzetközi közösség – élén a nyugati szövetségi rendszerrel – nem ismerte fel, mivel áll szemben Haitin. Irreguláris fegyveres erők és gerillák ellen alkalmazott taktikákra építve vetett be fegyveres erőket, miközben az országban a szervezett bűnözés és a különböző utcai bandák jelentik a biztonság egyik fő gátját. Az 1990-es években jelen lévő hat különböző ENSZ-misszió túlságos katonai fókuszú és területileg korlátozott jellege megakadályozta a hosszú távú sikerességet. Cockayne szerint további problémát jelentett, hogy a nemzetközi közösség meglegedett egy-egy demokratikusan megtartott választás sikerével, illetve a részt vevő államok hitték, elégséges egyes politikai aktorok támogatása az egész politikai struktúra elengedhetetlen reformja helyett. Hibaként említi azt is, hogy a jelen lévő külföldi államok hagyták a biztonsági struktúra leépítését, amelyet a hadsereg 1995-ös felszámolása félmegszüntetett. A MINUSTAH első időszaka kapcsán pedig hasonló hiányosságokat emel ki, idesorolható a bűnbandák elleni fellépés késlekedése a kezdeti időkben, a művelet túlzott katonai fókuszú, valamint a DDR-programok indokolatlansága fegyveres alakulatok hiányában. Elismeri ugyan, hogy az ezek reformjaként bevezetett CVR-ek jó irányba tett lépések, viszont Haiti kihívásainak érdemi kezelésére nem volt elégséges.<sup>90</sup> A tanulmányban feltárt hiányosságok ellenére, véleményem szerint, az elkövetkező években kizárólag egy hasonló jellegű, korábban már alkalmazott válságkezelő művelet várható. Ugyanez mondható el a kisebb profilú és nem az Egyesült Nemzetek vezette MSSM-re is.

A jelzett kritikák nem jelentik azt, hogy nem indokolt a nemzetközi közösség szerepvállalása, ahogy azt sem, hogy nem szükséges akár rendőri, akár katonai erők telepítése. A *harmadik opció* arra hívja fel a figyelmet, hogy nem a korábbi keretek között

<sup>87</sup> UNSC: *Resolution 2699. UN Doc S/RES/2699/(2023)*. [online], 2023. 10. 02. Forrás: UN Official Document System [2023. 12. 10.].

<sup>88</sup> Bottollier-Depois 2023; Romero, Simon – Paultre, Andre – Dahir, Abdi Latif: *Can Kenya Bring Order to Haiti? Doubts Are Swirling*. [online], 2023. 09. 05. Forrás: The New York Times [2023. 11. 27.]; Shuldiner, Henry: *UN-Backed Haiti Force Unlikely to Root Out Gangs*. [online], 2023. 10. 04. Forrás: InSight Crime [2023. 11. 28.].

<sup>89</sup> Celestin, Jean Junior: *MMAS Deployment: the Mission will be Necessary but not Sufficient, Says Haiti Expert William O’Neill*. [online], 2023. 10. 31. Forrás: Le Nouvelliste [2023. 11. 28.].

<sup>90</sup> Cockayne 2009: 83–96.

kell történnie, hanem szélesebb beavatkozás részévé kell hogy váljon.<sup>91</sup> Célszerű lenne, ha lépcsőzetes struktúrában kerülne sor egy adott művelet létrehozására, amelynek első fázisa a rendfenntartó erők bevetése lenne. A biztonság relatív visszaállítása után a szerepük is fokozatosan csökkenhetne. A helyüket különböző szakemberekből álló csoportok vennék át, felügyelve az ország stabilizálását az átmeneti politikai időszakban, illetve a választásokat követő években is a stabilitás megtartása érdekében. A katonai és rendőri kontingensek a második fázisban a szükséges erődemonstráció céljából és a helyi haderő, illetve rendőrség kiképzésében vennének részt. Egy ilyen kiterjedt és hosszú távú misszió fenntartásához elengedhetetlen a helyi aktorok támogatása, a Haitire vonatkozó jövőkép megléte. Szükséges továbbá a nemzetközi közösség tartós támogatása mind politikai, mind pénzügyi vonatkozásban. Ilyen jellegű misszió létrehozására jelenleg az ENSZ a legalkalmasabb. Ahogy Sävström is helyesen megállapítja az Egyesült Nemzetek válságkezelési műveleteinek történelmét vizsgálva, az évek során a beavatkozások egyre robusztusabbak és kiterjedtebbek lettek. Fokozatosan nagyobb figyelem irányult a belső stabilitás biztosítására is.<sup>92</sup> Jelen tanulmány gondolatmenetét követve értelemszerű, hogy ez a szükséges lépés egy újabb generációváltással lenne biztosítható. Ezt hivatott prezentálni a 2023 nyarán az ENSZ-főtitkár, António Guterres által kiadott *New Agenda for Peace* elnevezésű dokumentum, amely egyrészt helyesen ismeri fel a konfliktusok számához kapcsolódó romló tendenciákat, az azokra adandó válaszok tekintetében mégis adós marad számos részletkérdéssel. Guterres víziója az ENSZ jövőjéről szóló 2024-es tanácskozást követően valósulhat meg, kijelölve a tervezett irányokat. Mindezek alapján megállapítható, hogy a poszthidegháborús környezetben született jelenlegi válságkezelési struktúra elavult. A főtitkár egyik fő célkitűzése, hogy a nemzetközi szervezet a multipolárisá váló világ kihívásaihoz alkalmazkodjon, biztosítva a stratégiai szuverenitást is. Hiszen a biztonsági kihívások száma növekszik, számos ország küzd a szervezett bűnözés vagy a terrorizmus erősödésével. Nemcsak a szűk értelemben vett válságkezelésre, hanem az ENSZ nemzetközi biztonság fenntartásában betöltött szerepére is kitér a dokumentum. A Guterres-féle főbb hívószavak a következők: robusztus (szub)regionális struktúrák/intézmények a nemzetek elsőbbségét nem megkérdőjelezve, a diplomácia jelentősége, emberközpontúság, a prevenció fontossága, átfogó megközelítések és kiegyensúlyozott finanszírozás (UN 2023). A *New Agenda for Peace* válságkezelésre vonatkozó fejezetei is ezen a vonalon haladnak tovább. A jelenleg zajló műveleteket ugyan fontosnak tartja, ugyanakkor felhívja a figyelmet a működés hiányosságaira, mivel a szervezet missziói nem képesek kezelni a világban zajló konfliktusokat. Hátráltató tényező, hogy az ambiciózus célok mögött nem áll elegendő politikai támogatás sem. A jövőre vonatkozó javaslatok terén számos általam is felvázolt gondolat azonosítható:

- a világos politikai háttér;
- az erre épülő átfogó stratégia;

<sup>91</sup> International Crisis Group (ICG): *Haiti's Last Resort: Gangs and the Prospect of Foreign Intervention*. [online], 2022. 12. 14. Forrás: International Crisis Group [2023. 03. 17.].

<sup>92</sup> Sävström 2010: 43.

- az elérhető, erőforrásokkal hatékonyan felszerelt és a politikai fejleményekhez rugalmasan alkalmazkodó mandátum;
- a civil tudás, partnerek bevonásának, valamint
- a regionalitás megerősödésének szükségessége.

A Guterres-féle dokumentum külön felszólítja a Biztonsági Tanácsot a folyamatok és a műveletek szigorú nyomon követésére és arra, hogy az erőforrás szűkössége esetén haladéktalanul támogassa a misszióban részt vevő aktorokat.<sup>93</sup> A főtitkár célja az elavult válságkezelési módszerek átalakítása napjaink kihívásaihoz, azonban kérdéses, hogy a javaslatokból mennyi valósulhat meg a 2024-es konferencia után. Az általam felvázolt, Haiti esetében telepítendő művelet és a *New Agenda for Peace*-ben deklarált irányelvek hasonlóak. Az elméleti tervezésen túl ellenben azonosítható, hogy az ENSZ által jóváhagyott MSSM nem ebbe az irányba tart, legalábbis Haiti szemszögéből nézve elégtelen az elképzelés.

## Összegzés

Az anarchiába süllyedő Haiti és reményvesztett lakossága újabb akadállyal került szembe kétszáz éves történelme során. A 2020-as évek fejleményei minden korábbinál szélesebb spektrumú fenyegetést jelentenek az ország jövőjére nézve, a Moïse-gyilkosság utáni harmadik évben sem látszik a rövid távú stabilizálódás. A bizonytalan politikai irány, a nemzetközi közösség szűklátókörűsége, a még nem létező válságkezelési formula mind hozzájárulnak ahhoz, hogy Port-au-Prince reményvesztett helyzetbe kerüljön. A hipotézisemben jelzett irányok közül a nemzetközi közösség az önmagában elégtelen belső politikai megoldást és annak külföldi rendőri erőkkkel való megtámogatását szorgalmazza ahelyett, hogy átfogó békefenntartási reformokat hozna. Haitinek saját hosszú távú tervekkel kell rendelkeznie, amihez a stabilitást az ENSZ, illetve egyéb regionális aktorok, szükség esetén civil, valamint egyes esetekben rendőri/katonai beavatkozással képesek biztosítani.

A tanulmány ugyan kifejezetten Haiti esetére fókuszált, a karibi állam kihívásai nem rendezhetők az Egyesült Nemzetek és tágabb értelemben a nemzetközi közösség jelenlegi eszközrendszerének felülvizsgálata nélkül. A 2004 és 2017 között működő MINUSTAH hibái – hosszú távú stratégia hiánya, félreértelmezett biztonsági környezet, lakosság ellen elkövetett atrocitások (pl. szexuális bűncselekmények) jelentős számban, egészségügyi krízisben játszott negatív szerep – rávilágítanak arra, hogy a stabilizációs békefenntartás reformja esedékessé vált. Ahogy az ENSZ válságkezelése meghaladta az államközi konfliktusok, illetve polgárháborúk okán létrehozott missziókat, úgy szükségessé vált a fegyveres bandák elleni fellépést is a gyakorlatába építő művelettípus rekalibrálása. Ugyan egyes szerzők – lásd Pingeot – visszautasítják a szervezett bűnözői csoportok által jelentett transznacionálissá váló fenyegetés mértékét, valójában egyes csoportok jelentős regionális,

<sup>93</sup> United Nations (UN): *Our Common Agenda Policy Brief 9 – A New Agenda for Peace*. [online], 2023. Forrás: United Nations [2023. 12. 14.].



olykor globális hatalomra tettek szert.<sup>94</sup> E csoportok térnyerése és az ellenük való fellépés, Haiti példáján keresztül is láthatóan, a nemzetközi válságkezelés középpontjába kerül. Emiatt a közeljövőben a katonai intervenció helyett bizonyos esetekben a célzott rendőri műveletek válhatnak dominánssá. Számos jel mutat tehát abba az irányba, hogy a 2020-as évek elhozzák az Egyesült Nemzetek válságkezelésének újabb generációváltását.

## FELHASZNÁLT IRODALOM

- Abi-Habib, Maria – Kitroeff, Natalie – Robles, Frances: *Why Everything Changed in Haiti: The Gangs United*. [online], 2024. 03. 14. Forrás: The New York Times [2024. 03. 23.].
- Aldunate, Eduardo (2010): *Backpacks Full of Hope: The UN Mission in Haiti (Studies of International Governance)*. Waterloo: WLU Press. Online: <https://doi.org/10.51644/9781554581603>
- Al Jazeera: *Dominican Republic Denies Canada Consulted on Haitian Aid Office*. [online], 2023. 06. 17. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 04.].
- Balogh Áron (2023): Haiti – A jövőjétől megfosztott ország biztonsági helyzete. *Pólusok*, 4(1), 56–70. Online: <https://doi.org/10.15170/PSK.2023.04.01.04>
- Becker, David (2011): Gangs, Netwar and 'Community Counterinsurgency' in Haiti. *Prism Journal*, 2(3), 137–154.
- Benoit, Steven (@SenatourBenoit) (2023): *Déclaration conjointe de Kingston, Jamaïque*. [online], 2023. 06. 14. Forrás: Twitter [2023. 12. 03.].
- Bottollier-Depois, Amélie: *Multinational Security Support Mission (MSSM) Set for Deployment in Haiti*. [online], 2023. 10. 02. Forrás: Le Nouvelliste [2023. 12. 07.].
- Britannica: *Haiti*. [online], 2023. 08. 07. Forrás: Britannica [2023. 08. 27.].
- Cabrera Figueroa, Mariana: *Peacekeeping in Haiti: Successes and Failures*. [online], 2021. 10. 15. Forrás: The Pardee Atlas Journal of Global Affairs [2023. 12. 05.].
- Call, Charles T.: *Haiti Needs a New, Improved UN Mission*. [online], 2021. 12. 02. Forrás: Brookings [2023. 08. 23.].
- Caneppele, Stefano (2013): The International Presence of the 'Ndrangheta According to Recent Investigations. *Sicurezza e Science Sociali*, 1(3), 153–168. Online: <https://doi.org/10.3280/SISS2013-003010EN>
- Caribbean Community (CARICOM): *Statement from the Meeting of the CARICOM Eminent Persons Group with Haitian Stakeholders in Kingston, Jamaica*. [online], 2023. 06. 15. Forrás: CAROCIM [2023. 12. 08.].
- Caribbean Community (CARICOM): *Outcome Declaration of CARICOM, International Partners and Haitian Stakeholders*. [online], 2024. 03. 11. Forrás: CARICOM [2024. 03. 22.].
- Celestin, Jean Junior: *MMA Deployment: the Mission will be Necessary but not Sufficient, Says Haiti Expert William O'Neill*. [online], 2023. 10. 31. Forrás: Le Nouvelliste [2023. 11. 28.].
- Cheung, Eric: *Honduras Establishes Diplomatic Ties With China, Severs Them With Taiwan*. [online], 2023. 03. 25. Forrás: CNN [2023. 04. 22.].
- Cockayne, James (2009): Winning Haiti's Protection Competition: Organized Crime and Peace Operations Past, Present and Future. *International Peacekeeping*, 16(1), 77–99. Online: <https://doi.org/10.1080/13533310802485476>
- Dalby, Chris: *International Sanctions Seek to Weaken Haiti's Patronage System Between Politicians, Gangs*. [online], 2022. 11. 24. Forrás: InSight Crime [2023. 03. 17.].
- Da Rin, Diego: *Will a New Government Halt Haiti's Nosedive?* [online], 2024. 03. 21. Forrás: International Crisis Group [2024. 04. 04.].

<sup>94</sup> A teljesség igénye nélkül idesorolható a venezuelai központú Tren de Aragua börtönbanda, amely az egész észak- és dél-amerikai kontinensre kiterjesztette jelenlétét, vagy a calabrai 'Ndrangheta (maffia), a hozzá köthető személyek szerte a világon részt vesznek a kábítószer-kereskedelemben. Caneppele, Stefano (2013): The International Presence of the 'Ndrangheta According to Recent Investigations. *Sicurezza e Science Sociali*, 1(3), 153–168; Venezuela Investigation Unit (VIU) (2023): *Tren de Aragua's Criminal Portfolio: Adapt or Die*. [online], 2023. 10. 04. Forrás: InSight Crime [2024. 04. 02.].



- Dowd, Maureen: *Mission To Haiti: The Diplomat; Despite Role as Negotiator, Carter Feels Unappreciated*. [online], 1994. 09. 21. Forrás: The New York Times [2023. 11. 22.].
- Dubois, Laurent et al. szerk. (2020): *The Haiti Reader*. Durham: Duke University Press. Online: <https://doi.org/10.1215/9781478007609>
- Espérance, Pierre: *How to Take on Haiti's Gangs*. [online], 2024. 04. 02. Forrás: Foreign Affairs [2024. 04. 03.].
- Fauriol, Georges A.: *Haiti: Betting on the Montana Accord*. [online], 2022. 02. 18. Forrás: Center of Strategic & International Studies [2023. 08. 23.].
- Ford, Alessandro: *Why Haiti's Gang War Keeps on Getting Worse*. [online], 2022. 05. 20. Forrás: InSight Crime [2023. 04. 11.].
- François, Chris – Johnston, Jake: *Haiti News Round-up: Calls for Foreign Intervention Continue*. [online], 2023. 06. 28. Forrás: Center for Economic and Policy Research [2023. 08. 18.].
- Gamio, Lazaro et al.: *Haiti's Lost Billions*. [online], 2022. 05. 20. Forrás: The New York Times [2024. 03. 28.].
- Geffrard, Robinson: *Caricom's Latest Attempt at Political Talks in Haiti Ends Unsuccessfully*. [online], 2023. 12. 13. Forrás: Le Nouvelliste [2023. 12. 19.].
- Geffrard, Robinson: *The Haitian Armed Forces Aim to Increase their Personnel*. [online], 2023. 10. 10. Forrás: Le Nouvelliste [2023. 12. 04.].
- Geffrard, Robinson: *Dialogue Process at Standstill between Government and Opposition*. [online], 2024. 02. 01. Forrás: Le Nouvelliste [2024. 03. 27.].
- Girard, Philippe R. (2004): Peacekeeping, Politics, and the 1994 US Intervention in Haiti. *Journal of Conflict Studies*, 24(1), 20–41.
- Guidi, Ruxandra: *MINUSTAH Focuses on Security in Haiti's Cité Soleil Slum*. [online], 2009. 08. 20. Forrás: Americas Quarterly [2023. 08. 17.].
- Hárs András (2022): Causes and Effects of Uruguay's Contribution to the United Nations' Peace Operations. *AARMS*, 21(3), 71–83. Online: <https://doi.org/10.32565/aarms.2022.3.4>
- InSight Crime: *Jimmy Chérizier, Alias 'Barbecue'*. [online], 2023. 11. 10. Forrás InSight Crime [2024. 04. 03.].
- International Crisis Group (ICG): *Haiti's Last Resort: Gangs and the Prospect of Foreign Intervention*. [online], 2022. 12. 14. Forrás: International Crisis Group [2023. 03. 17.].
- International Crisis Group (ICG): *Bottleneck of the Americas: Crime and Migration in the Darién Gap*. [online], 2023. 11. 03. Forrás: International Crisis Group [2023. 11. 27.].
- J. Nagy László (2012): *Forradalom az Antillákon – Haiti 1789–1804*. Szeged: Universitas Szeged.
- J. Nagy László (2019): *Haiti, a pária állam*. In Horváth Emőke – Lehoczky Bernadett (szerk.): *Diplomácia és nemzetközi kapcsolatok. Amerika a XIX–XXI. században*. Budapest: L'Harmattan, 106–113.
- Katz, Jonathan M.: *U.N. Admits Role in Cholera Epidemic in Haiti*. [online], 2016. 08. 18. Forrás: The New York Times [2023. 04. 10.].
- Kenkel, Kai Michael (2013): Five Generations of Peace Operations: From the „Thin Blue Line” to „Painting A Country Blue”. *Revista Brasileira de Política Internacional*, 56(1), 122–143. Online: <https://doi.org/10.1590/S0034-73292013000100007>
- King, Carla et al. (2021): 'MINUSTAH Is Doing Positive Things Just as They Do Negative Things': Nuanced Perceptions of a UN Peacekeeping Operation Amidst Peacekeeper-Perpetrated Sexual Exploitation and Abuse in Haiti. *Conflict, Security & Peacebuilding*, 21(6), 749–779. Online: <https://doi.org/10.1080/14678802.2021.1997453>
- Kitroeff, Natalie – Isai, Vjosa: *Canada Imposes Sanctions on Haiti's Former Leader and Other Officials*. [online], 2022. 11. 20. Forrás: The New York Times [2023. 03. 28.].
- Loop: *CARICOM Eminent Persons Group Aays Haiti 'Continues to Hurt'*. [online], 2023. 11. 21. Forrás: Loop News [2023. 12. 12.].
- Mac Ginty, Roger (2012): Against Stabilization. *Stability: International Journal of Security & Development*, 1(1), 20–30. Online: <https://doi.org/10.5334/sta.ab>
- Manwaring, Max G. (2006): Gangs and Coups D'Streets in the New World Disorder: Protean Insurgents in Post-Modern War. *Global Crime*, 7(3–4), 505–543. Online: <https://doi.org/10.1080/17440570601073251>
- Miller, Walter B. (1992): *Crime by Youth Gangs and Groups in the United States*. Washington D. C.: U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention.

- Müller, Markus-Michael – Steinke, Andrea (2020): The Geopolitics of Brazilian Peacekeeping and the United Nations' Turn Towards Stabilisation in Haiti. *Peacebuilding*, 8(1), 54–77. Online: <https://doi.org/10.1080/21647259.2018.1491277>
- Newton, Christopher: *The Many Violences Afflicting Haitians*. [online], 2023. 10. 25. Forrás: InSight Crime [2023. 11. 26.].
- Office of the Historian (OOTH): *U.S. Invasion and Occupation of Haiti, 1915–34*. [online], 2023. Forrás: Office of the Historian [2023. 11. 17.].
- Pingeot, Lou (2018): United Nations Peace Operations as International Practices: Revisiting the UN Mission's Armed Raids Against Gangs in Haiti. *European Journal of International Security*, 3(3), 364–381. Online: <https://doi.org/10.1017/eis.2018.4>
- Robles, Frances: *Who Are the Gangs That Have Overrun Haiti's Capital?* [online], 2024. 03. 07. Forrás: The New York Times [2024. 03. 22.].
- Romero, Simon – Paultre, Andre – Dahir, Abdi Latif: *Can Kenya Bring Order to Haiti? Doubts Are Swirling*. [online], 2023. 09. 05. Forrás: The New York Times [2023. 11. 27.].
- Roy, Diana – Labrador, Rocio Cara: *Haiti's Troubled Path to Development*. [online], 2024. 03. 04. Forrás: Council on Foreign Relations [2024. 03. 23.].
- Sanon, Reynold: *Lè Jounal Ayiti Libète Vle Fè Gang Kriminèl G9 an Fanmi PHTK Yo Pase Pou Revolisyonè*. [online], 2021. 09. 08. Forrás: Haiti Liberté [2023. 08. 19.].
- Sanson, Evens: *Haiti PM Turns to Military for Help in Fighting Gangs*. [online], 2023. 03. 17. Forrás: AP News [2023. 12. 02.].
- Sävström, Liv (2010): *The Development of UN Peacekeeping*. Szakdolgozat. Malmö University – Department of Global Political Studies.
- Schwartz, Michael: *Wagner's Influence Extends Far Beyond Ukraine, Leaked Documents Show*. [online], 2023. 04. 08. Forrás: The New York Times [2023. 08. 17.].
- Shuldiner, Henry: *From Negotiations to Sanctions, a Busy Time for Crime in Haiti*. [online], 2022. 11. 11. Forrás: InSight Crime [2023. 03. 27.].
- Shuldiner, Henry: *UN-Backed Haiti Force Unlikely to Root Out Gangs*. [online], 2023. 10. 04. Forrás: InSight Crime [2023. 11. 28.].
- Szenes Zoltán – Apáti Zoltán – Drót László (2021): *Jubileumi évfordulók: ENSZ-békefenntartás és a Magyar Honvédség. Honvédségi Szemle*, 147(1), 13–32.
- The Fund for Peace: *Fragile States Index Annual Report 2023*. [online], 2023. Forrás: The Fund for Peace [2024. 04. 06.].
- Thomázy Gabriella (2021): A diszkriminációtól a rendkívüli intézkedésekig – A haitiak bevándorlása Chilébe. *Nemzet és Biztonság*, 14(1), 84–100. Online: <https://doi.org/10.32576/nb.2021.1.6>
- United Nations (UN): *Our Common Agenda Policy Brief 9 – A New Agenda for Peace*. [online], 2023. Forrás: United Nations [2023. 12. 14.].
- United Nations General Assembly (UNGA) – United Nations Security Council (UNSC): *Comprehensive Review Of the Whole Question of Peacekeeping Operations in All Their Aspects. UN Doc A/55/305 – S/2000/809*, [online], 2000. 08. 21. Forrás: UN Official Document System [2023. 12. 10.].
- United Nations Peacekeeping (UNP): *UNMIH*. [online], 2003. Forrás: United Nations Peacekeeping [2023. 10. 10.].
- United Nations Peacekeeping (UNP): *MINUJUSTH Completes Its Mandate, Putting An End To 15 Consecutive Years Of Peacekeeping In Haiti*. [online], 2019. Forrás: United Nations Peacekeeping [2023. 08. 11.].
- United Nations Peacekeeping (UNP): *MINUSTAH Fact Sheet*. [online], 2023. Forrás: United Nations Peacekeeping [2023. 08. 15.].
- United Nations Peacekeeping (UNP): *Our History*. [online], 2023. Forrás: United Nations Peacekeeping [2023. 12. 15.].
- United Nations Security Council (UNSC): *Report of the Secretary-General on the Work of the Organization. UN Doc S/GEN/A/47/277*, [online], 1992. 06. 17. Forrás: UN Official Document System [2023. 12. 02.].
- United Nations Security Council (UNSC): *Resolution 1944. UN Doc S/RES/1944(2010)*. [online], 2010. Forrás: UN Official Document System.

- United Nations Security Council (UNSC): [Resolution 2476. UN Doc S/RES/2476/\(2019\)](#). [online], 2019. 06. 25.  
Forrás: UN Official Document System [2023. 04. 11.].
- United Nations Security Council (UNSC): [Resolution 2653. UN Doc S/RES/2653\(2022\)](#). [online], 2022. 10. 21.  
Forrás: UN Official Document System [2023. 03. 28.].
- United Nations Security Council (UNSC): [Resolution 2692. UN Doc S/RES/2692/\(2023\)](#). [online], 2023. 07. 16.  
Forrás: UN Official Document System [2023. 12. 03.].
- United Nations Security Council (UNSC): [Resolution 2699. UN Doc S/RES/2699/\(2023\)](#). [online], 2023. 10. 02.  
Forrás: UN Official Document System [2023. 12. 10.].
- United Nations Security Council (UNSC), United Nations Integrated Office in Haiti (BINUH): [Report of the Secretary-General. UN Doc S/2023/41](#). [online], 2023. 01. 17. Forrás: United Nations Integrated Office in Haiti (BINUH) [2023. 04. 28.].
- United Nations Security Council (UNSC), United Nations Integrated Office in Haiti (BINUH): [Report of the Secretary-General. UN Doc S/2023/274](#). [online], 2023. 04. 14. Forrás: United Nations Integrated Office in Haiti (BINUH) [2023. 04. 28.].
- United Nations Security Council (UNSC), United Nations Integrated Office in Haiti (BINUH): [Report of the Secretary-General. UN Doc S/2023/492](#). [online], 2023. 07. 03. Forrás: United Nations Integrated Office in Haiti (BINUH) [2023. 08. 15.].
- United Nations Security Council (UNSC), United Nations Integrated Office in Haiti (BINUH): [Report of the Secretary-General. UN Doc S/2023/768](#). [online], 2023. 10. 16. Forrás: UN Official Document System [2023. 12. 04.].
- UN News: [Security Council Approves 'Historic' Political Haiti Mission, Ending Peacekeeping Role in the Country](#). [online], 2019. 06. 25. Forrás: UN News [2023. 04. 12.].
- Venezuela Investigation Unit (VIU) (2023): [Tren de Aragua's Criminal Portfolio: Adapt or Die](#). [online], 2023. 10. 04. Forrás: InSight Crime [2024. 04. 02.].